

MA & ACH, MOEDERTJE

HUGO BORST

Ma
&
Ach, moedertje
OMNIBUS

Lebowski Publishers, Amsterdam 2019

© Hugo Borst, Ma, 2015

© Hugo Borst, Ach, moedertje, 2017

© Lebowski Publishers, Amsterdam 2019

Omslagontwerp: Dog and Pony, Amsterdam

Foto auteur: © Lenny Oosterwijk

Typografie: Perfect Service, Schoonhoven

ISBN 978 90 488 4900 0

NUR 400

www.hugoborst.nl

www.lebowskipublishers.nl

www.overamstel.com

O V E R A M S T E L

uitgevers

Lebowski is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.



Ma

‘Dat er een vergeten bestaat is nog niet bewezen: wat wij weten is alleen dat de herinnering niet aan onze macht is onderworpen.’

Uit: Friedrich Nietzsche, *Morgenrood*

‘De mens verrotte waar hij bij stond.’

Uit: Heere Heeresma, *Geef die mok eens door, Jet!*

GROEN KNOEJE

Al een paar maanden gaat de telefoon 's avonds rond een uur of zeven: ma krijgt de tv niet aan.

'Zit de stekker erin?'

'Eh, ik geloof het niet.'

'Die hoef je er niet uit te trekken, ma.'

'Jawel. Dat moet toch altijd?'

'Doe de stekker er maar in.'

'Maar als het gaat onweren?'

'Dan haal je 'm eruit. Maar het gaat vannacht niet onweren. Echt. Ik heb net de weersverwachting gehoord.'

Ze legt de telefoon neer. Gestommel. Ze zegt wat, waarschijnlijk tegen zichzelf, ik kan het niet verstaan.

'Ma?'

'...'

'Ma-ha! Joehoe!'

'Zo, hier ben ik weer.'

'Heb je de afstandsbediening?'

Ik hoor dat ze de telefoon weer neerlegt, maar ze is sneller terug dan verwacht. Dat valt mee.

'Druk eens op de groene knop, ma.'

'...'

'Ma?'

'Er gebeurt niks.'

Ik hoor een piepje. Onhoorbaar voor haar slaak ik een

zucht. Ongelofelijk. Ze krijgt het weer voor elkaar.

‘Ma, je drukt op het groene knopje van de telefoon. Je moet...’

‘Ach ja.’

‘Druk maar op dat groene knopje van de afstandsbediening.’

‘Er gebeurt niks,’ zegt ma en ik hoor het begin van wanhoop. Het zou niet de eerste keer zijn dat een poging om de televisie aan te zetten haar aan het huilen maakt.

‘Eén keer drukken, ma. En dan moet je even wachten. Het duurt namelijk best lang voordat de tv reageert. Dus niet twee keer drukken, want dan gaat ie weer uit.’

Godzijdank. Ik hoor de tv aangaan.

‘Zet hem op Nederland 1, ma. Druk maar op het knopje met de één. *De Wereld Draait Door* is bezig en straks krijg je het *NOS Journaal* en daarna *Tussen Kunst en Kitsch*, dat is leuk.’

Het is volbracht.

‘Kom je nog langs?’

Ik was al bang voor die vraag. ‘Ik kom morgenmiddag, ma.’
Stilte.

‘Vanavond komt er nog iemand van de thuiszorg.’

Stilte.

‘Zet je een bakkie koffie voor jezelf? Je moet goed drinken, hoor.’

Ik ken haar. Ze is teleurgesteld, ik hoor het aan de fluisterende manier waarop ze ‘ja’ zegt.

Dan verbreekt ze zonder gedag te zeggen de verbinding.

OCHTENDRITUEEL

We zitten op de zwartleren bank. Ma wijst naar Tijger die in een straal zon ligt.

Ik weet precies wat ze nu gaat zeggen.

‘Kwam ie weer vanmorgen.’ Ze kijkt bozig naar de kat.

Elke ochtend, ergens tussen vijf en zeven, springt Tijger op ma’s bed ter hoogte van het hoofdkussen. ‘Dan schrik ik toch zo.’

‘Dat snap ik,’ zeg ik. ‘En?’

‘Ik heb gezegd: ga je gauw weg!’ De klemtoon ligt op ‘ga’ en ‘gauw’. ‘Je denkt toch niet dat ik om vijf uur mijn bed uit ga om die kat eten te geven?’

Soms doet ze het wel. Als Tijger zich op een christelijker tijd meldt. Daarna gaat ma nog even terug naar bed.

Ze zegt verontwaardigd: ‘Elke ochtend. Dat is toch verschrikkelijk?’

‘Het is een raar beest, ma.’

Ma zwijgt.

Ik denk: gelukkig gebeurt er af en toe nog wat in dit huis.

VLEES

Ma komt uit een arbeidersgezin uit Crooswijk. Ze was een nakomertje, haar moeder was bij de geboorte zevenenveertig jaar. Aanvankelijk was alleen meneer pastoor blij met Johanna.

Mijn moeder, die zich Joke noemt, groeide op tijdens de crisis in de jaren dertig. Op vrijdag werd er vis gegeten en één keer per week kreeg ze drie dobbelsteentjes vlees. Vader kreeg het grootste stuk op zijn bord, hij moest de volgende dag weer hard werken. Hij timmerde onder andere aan de fietsroltrappen in de Maastunnel in Rotterdam.

Mijn moeders vader had zich tegen de katholieke kerk gekeerd, maar de rest van het gezin (moeder, zes dochters en een zoon) bezocht de mis. Mijn moeder was een deugdelijk meisje. ‘Als ik moest biechten, had ik niks. Ik verzon dan maar een lichte zonde. Met tien weesgrootjes kwam ik er vanaf.’

Op haar twaalfde kon ze naar de mulo, maar ma ging haar beste vriendin achterna die de Huishoudschool deed. Later had ze daar spijt van. In haar tienerjaren is ze intellectueel amper uitgedaagd. Jammer, want ze was een enorme lezer. In haar boekenkast staat *Het Boek voor de Jeugd*, de editie uit 1938. Laatst las ik er een beginregel van een gedicht uit voor. Mijn moeder maakte het af, zonder haperingen.

Ach, die heerlijke boekenkast vol Nederlandse literatuur in haar huiskamer. Elsschot, Reve, Hermans, Vestdijk, Haase,

Blaman, 't Hart. Ze heeft elk boek verslonden en herlezen. Maar nu is er de klad in gekomen. 'Het lukt niet meer,' verzucht ma als ik haar een glas witte wijn heb ingeschonken. 'Ik kan niet meer onthouden wat ik lees.'

Mijn oog valt op een boek van Harriët Freezer. Wie kent die huis-, tuin- en keukenfeministe nog? Mijn moeder was dol op dat soort vrouwen. Ma was geen Dolle Mina, maar op verjaardagen scheelde het soms niet veel. Dan zei oom Huib veel te vroeg op de avond en akelig dwingend tegen tante Klazien: 'Kom op, panter. We gaan!' Mijn moeder antwoordde dan venijnig: 'Zie je niet dat ze net een sigaret heeft aangestoken? Gewoon blijven zitten, Klazien.'

Op zulke avonden was ma in de huiskamer, die blauw zag van de rook, de scherpste van allemaal. Met een Pall Mall-filter tussen haar slanke vingers geklemd, verdedigde ze een brutaal kinderboek van Annie M.G. Schmidt, sprak begeesterd over de laatste theatershow van Jasperina de Jong en liep te hoop tegen mijn aardige maar conservatieve ooms.

Ineens herinner ik me ma's schaterlach tijdens zo'n verjaardag. Zo'n lach hoor ik al jaren niet meer. Een zeer vrolijke noot uit een vervlogen decennium. Jazeker, ma dronk wijn of sherry of vermout, maar nooit te veel. Ik heb haar nooit aangeschoten gezien. Ze had altijd alles in de gaten, was altijd in control. Die tijd is voorbij.

Hoewel, net zegt ze: 'Er zit een scheur in je spijkerbroek.'

Ik zeg: 'Dat hoort zo.'

Ma, zelf nog altijd onberispelijk gekleed: 'Ben je zo naar je werk gegaan?'

'Zeker.'

'Belachelijk.'

Op haar herinneringen aan armoede krijgt meneer Alzheimer geen grip.

KRUIS (1)

‘Mooi,’ zegt ma.

Ze wijst naar het gouden kruis dat aan een gouden kettinkje om mijn nek hangt.

‘Zou je ’m zelf weer willen dragen?’

‘Nee hoor,’ zegt ze glimlachend.

‘Je hebt toch geen spijt dat je ’m cadeau hebt gedaan?’

‘Welnee. Hij staat je goed.’

Mijn vader gaf deze ketting met kruis aan mijn moeder toen ze op Kreta vakantie vierden, zo rond 1970. Mijn moeder droeg ’m heel vaak. Omdat ik altijd heb gezegd dat ik ’m zo mooi vond, kreeg ik ’m toen ik vijftig werd. Het kruis is voor mij van religieuze betekenis ontdaan. Het is fijn om iets te dragen wat jaren om mijn moeders hals hing.

ENG

‘Ik vind het eng,’ zegt ma in haar stoel voor de tv.

Het is zondagavond. Na *Langs de Lijn* ben ik nog even naar de Robert Kochplaats in Rotterdam-Ommoord gereden voor een kop koffie. Dat vindt ze fijn, want haar avonden zijn lang en leeg.

We kijken samen naar *Miljoenenjacht*. Een deelnemer moet kiezen: als hij stopt, verdient hij anderhalve ton, maar als hij doorspeelt, kan hij vijf miljoen verdienen – of helemaal niks, dat kan natuurlijk ook.

‘Ik vind het eng,’ herhaalt mijn moeder.

Er is veel dat haar tegenwoordig angst inboezemt.

Onweer.

Takken die zwiepen in de wind.

Zal Tijger niet van het balkon vallen?

Als de telefoon gaat, of de deurbel, schrikt ma.

En de stekkers in de stopcontacten, die zijn ook eng, die trekt ze eruit, het liefst allemaal.

‘Niet die van de telefoon, ma, anders kunnen we elkaar niet meer bellen.’

DIAGNOSE

Mijn vader ging vervroegd met pensioen. Dat kon nog in de jaren tachtig. Mijn ouders hebben er samen drieëntwintig jaar van kunnen genieten. Er kwamen drie kleinkinderen, Debbie, Tessa en Charlie. Mijn moeder las, breide en kookte. En ze zorgde geweldig voor haar oudere zussen. An, Gré, Jos en Leny, ze werden een voor een rond hun vijfentachtigste dement, net als hun broer Piet die in Denemarken woonde.

Mijn vader haalde ma's zussen op zondagmiddag op uit het verpleeghuis. Afwezig zaten ze naast mijn moeder op de bank. Ma sloeg een fotoalbum open. 'Weet je nog, An?' Als haar zussen weer weg waren, verzuchtte mijn moeder: 'Als dat mijn lot maar niet wordt.'

Helaas, ze had een voorzienige blik. Bijna vijf jaar na de dood van mijn vader constateerde een geriatr bij haar 'een dementiële ontwikkeling van het type Alzheimer'.

Samen met de mensen van de thuiszorg proberen mijn broer en ik ma zo lang mogelijk zelfstandig te laten wonen.

KOFFIE

Daar zitten we weer, ma in haar grijze stoel, ik op de zwartleren bank. Tijger ligt op een dekentje naast me.

‘Bakkie koffie, ma?’

‘Neem jij ook?’

Als ik op bezoek ga bij ma, kijk ik uit naar de kopjes koffie die ik ga zetten. Het is het ritueel, denk ik. De koffie zelf kan het niet zijn.

Na de aanschaf demonstreerde mijn vader het Senseo-apparaat. Water in het reservoir, op het middelste knopje drukken om het te laten koken, twee pads in het tweepersoonshoudertje stoppen, dan op het rechterknopje drukken. Ik vond de koffie niet lekker. ‘Waarom kopen jullie geen beter apparaat?’

‘Hoezo?’ Ik bespeurde verontwaardiging. Mijn ouders vonden het prima koffie.

Bij dat ouwe Senseo-apparaat moest je op een gegeven moment hard duwen op het bovenstuk. Dat ding kreeg kuren. Het apparaat begon te lekken. Pa was een halfjaar dood. Alles gaat stuk, dacht ik. Na pa ook pa’s dingen.

Mijn broer kocht een nieuw Senseo-apparaat. Hij had het bij ma geprobeerd, een apparaat dat betere koffie garandeert. Maar ma was tevreden met de Senseo Dark Roast die ze jarenlang met mijn vader had gedronken. Of het kon haar gewoon niet schelen dat er betere koffie bestond, ze zou het toch niet proeven, gewoon, omdat haar leven aan glans had verloren.

Ma is inmiddels weer een Senseo-apparaat verder. Ik ben Senseo gaan waarderen, soms zelfs de smaak. Het moet de gezelligheid zijn. Mijn moeder en ik. Banketbakkerskoekje erbij. Tijger spinnend op de bank.

‘Lekker, ma?’

Ze haalt haar schouders op.

TREK

De dunste stem voorstelbaar.

‘Wat zeg je, ma?’

‘Waarom komen jullie niet? Ik zit te wachten.’

‘Het is twaalf uur, mama, het is nacht.’

Ik druk de hoorn tegen mijn oor.

‘Maar jullie zouden me ophalen. Ik zit al heel lang te wachten.’

‘Ma, dat kan toch niet. Het is middernacht. Je moet naar bed. Wij gaan ook naar bed. We komen morgen weer. Om twaalf uur. Lunchen. Zal ik lekker kibbeling voor je kopen?’

Twaalf uur later leg ik een zak gebakken vis op tafel. Van het nachtelijk telefoongesprek weet mijn moeder niks meer. Een paar weken geleden was ze nog argwanend als ik haar over zo’n voorval vertelde. Ze ontkende het stellig, soms ouderwets temperamentvol. Nu zegt ze: ‘Heb ik dat gezegd? Dat ik zat te wachten? Raar hè? Ik weet er niks meer van.’

Ik wijs op de kibbeling. ‘Heb je honger, ma?’

Venijnig: ‘Je moet “trek” zeggen. Honger had je in de oorlog.’

‘Heb je trek?’

‘Nee, ik heb nooit meer trek.’

Dat klopt. Dat heeft de geriater verteld toen ik met ma op consult was. Wie dementeeert of alzheimer heeft, krijgt minder prikkels. Qua eten is dat niet zo’n ramp, want ouderen hebben niet veel calorieën nodig. Maar dat de prikkel om te drinken

verdwijnt, is wel gevaarlijk. Wie te weinig drinkt, droogt uit. De geriater, de huisarts, de mensen van de thuiszorg, ze hebben ons op het hart gedrukt om ma zo veel mogelijk te laten drinken.

‘Neem een slokkie, ma.’

‘Ik mis je vader zo.’

Ik knik.

‘Hij had me kunnen helpen, hè?’

Ik knik en zie hoe mijn moeder een stukje kibbeling aan haar vork prikt en traag naar haar mond brengt. Ze kauwt en staart.

BOODSCHAPPEN

Mijn vader had me gevraagd om vrijdagmorgen rond halfelf naar de Robert Kochplaats te komen. Daar stond de bruine boodschappentrolley waarvan ik voortaan gebruik zou gaan maken al klaar.

‘In het voorvakje zit een munt van 50 cent voor het winkelwagentje,’ legde mijn vader uit. ‘Die moet je er altijd in laten zitten.’

In zijn auto op weg naar de Plus zei hij: ‘Let goed op straks, want zo leer je de artikelen en merken van je moeder alvast kennen.’ Hij vond dat ik de auto de week erop moest laten staan. Ik kon dat stuk makkelijk lopen met mijn jonge benen. Dat had hij jarenlang ook gedaan met zijn rotheup.

Het was zomer, het regende licht. Toen hij uitstapte, werd hij vriendelijk begroet door een man. Toen hij een winkelkarretje pakte, zei een vrouw: ‘Dag meneer Borst.’ Dat ging de hele tijd zo door. ‘Dag meneer Borst.’ ‘Hoe maakt u het, meneer Borst?’ Andere mensen knikten of glimlachten naar mijn vader, als ze een hoed hadden gedragen, hadden ze de rand even aangetikt. Mijn vader zei steeds allerhartelijkst gedag terug of hij maakte een joviaal gebaar.

Hoewel hij veel werd herkend vond ik het intiem om samen boodschappen te doen. Nu nog meer dan toen, denk ik.

Ik zie nog voor me hoe pa liep. Goh, dat twee centimeter beenlengteverschil zo’n enorme slag in zijn wiel kon slaan. Hij

stond erop het winkelwagentje zelf te duwen. Ik begreep eerst niet waarom. Maar dat ding bood hem houvast. Hij liet het karretje alleen los om artikelen te pakken. Ik zag zweetdruppeltjes op zijn voorhoofd staan.

Pa werkte mij die vrijdag officieel in; het tillen was hem echt te zwaar geworden en bovendien stond hem een pittige chirurgische ingreep te wachten. Direct na de operatie zou boodschappen doen zeker niet lukken, dus mijn vrouw Karina en ik beloofden het voortaan op ons te nemen. Dat luchtte mijn vader op. Zijn dienstbaarheid aan mijn moeder was groot, zo niet onbegrensd.

Mijn vader hoopte dat ik net zo boodschappen zou doen als hij deed. Die hoop, een eis was het niet, bevreedde me, omdat hij me nooit iets had opgelegd. Anders dan ma gaf hij me vrijblijvende adviezen en als ik die in de wind sloeg, nam hij daar geen aanstoot aan.

Zo niet die vrijdag. Het boodschappenlijstje dat hij me in handen had gedrukt, getuigde van militaire precisie. De producten stonden in de volgorde van de ideale looproute door de Plus in winkelcentrum Binnenhof in Ommoord. Op de een of andere manier vond ik dat poëtisch.

Ook de caissière zei mijn vader persoonlijk gedag. Hij groette haar terug op de wijze waarop hij dat die dag bij iedereen had gedaan: hartelijk, uit de grond van zijn tot op de draad versleten hart. Dat de conditie ervan zo slecht was, wisten we op dat moment niet.

Ik was druk bezig zijn schitterende hartelijkheid goed in mij op te nemen. Ik vond het wonderlijk. Gedag zeggen is in de kern een alledaagse, routinematige handeling. Maar mijn vader maakte mij die dag inzichtelijk dat het ook anders kan. Hij begroette in de Plus mensen alsof hij oprecht blij was ze

weer te zien, met een warmte die je in de grote stad niet meer ontmoet.

Bij onze terugkeer met de gevulde boodschappentrolley vond ik mijn moeder aan de strenge kant. Mijn vader had te veel gehakt meegenomen voor twee personen. Terwijl zij hem vermanend toesprak, snapte ik de ernst waarmee mijn vader zich had gekwetend van mijn inwijding. Ma was kritisch en veeleisend, ze verdroeg improvisatie slecht. Pa had me die vrijdag willen zeggen: maak er geen potje van, neem het boodschappen doen niet te licht op, je moeder pikt dat niet.

Zes dagen later moest hij onder het mes. De ingreep slaagde, maar zijn hart was niet sterk genoeg. Hij raakte in coma. Twaalf dagen na mijn officiële inwijding stierf hij.

Sinds de dood van pa doen mijn vrouw en ik om beurten boodschappen voor mijn moeder. Het laatste jaar is ma's boodschappenlijstje met de week onvollediger geworden. Toen het bibberig beschreven papiertje nauwelijks nog houvast bood, zijn we zelf het lijstje maar gaan samenstellen, ma's oorspronkelijke voorkeuren indachtig. We kijken in de koelkast, we kijken in de voorraadladen, we kijken in de kast waar de lekkernijen staan. We maken de balans op.

Zo goed als mijn vader boodschappen deed, heb ik het nooit gedaan, maar ik heb er nooit een potje van gemaakt. De mensen die mij onderweg groeten zeg ik hartelijk goedendag, zelfs op slechte dagen.

Als ik de afgelopen jaren met de bruine boodschappentrolley terugkwam, was ik altijd een beetje bang voor ma. Of nou ja, bang... Ik hoopte dat ik de goede artikelen had gekozen, dat ik niets was vergeten. Een op de vijf boodschappendagen kwam ma scherp uit de hoek. Maar de laatste maanden heb ik

geen kritiek meer gekregen. Ma is het overzicht kwijt, denk ik. Ze bergt sommige levensmiddelen ook op andere plaatsen op dan ik van haar gewend ben. Onlangs vond ik de kattenbrokjes bij de grotemensenkoekjes in het keukenkastje en Becel in de voorraadla.

BEROOFD

Twee weken geleden vroeg de tandarts me na het polijsten van mijn gebit of mijn moeder soms met klachten rondloopt. We bezoeken deze tandarts al een paar jaar. Uit een röntgenfoto blijkt dat er bij ma linksboven een ontsteking zit.

‘Ik ga het haar vragen,’ zeg ik.

Wij mantelzorgers zijn met z’n vieren. Mijn broer Laurens, schoonzus Jackie, mijn vrouw Karina en ik. Twee van ons menen ma te hebben horen klagen over haar gebit. Maar niet vaak.

Wanneer ik het diezelfde dag aan ma zelf vraag, schudt ze haar hoofd. ‘Nee hoor, ik heb geen last.’

Drie dagen later wijst ze spontaan naar een kies. Aan de linkerkant. ‘Daar doet het pijn.’

‘Erg, ma?’

Ze knikt.

‘Echt heel erg?’

Ze haalt haar schouders op.

Ik leg het de tandarts voor. Ze zegt: ‘Tja. Ik kan je moeder maar beter verlossen. Ik bedoel, de pijn kan veel erger worden.’

Mijn moeders tanden en kiezen hebben de crisisjaren en de oorlog overleefd. Op oude foto’s is te zien dat mijn moeder het gebit had van een filmster. Eén voortand stond een graadje of twee uit het lood. Die onvolkomenheid maakte het zo eigen. Ik heb als kind verliefd gestaard naar die eigenwijze voortand.

In tegenstelling tot mijn vader, die al rond zijn vijfender-tigste een kunstgebit had en dat in een hermetisch afgesloten badkamer reinigde, poetste mijn moeder haar tanden met de deur wagenwijd open. Het was een uitnodiging om te komen kijken, een demonstratie, een feest. Zo moet het, jongen van me! Niet horizontaal poetsen, die voortanden van je, maar op en neer! En masseer je tandvlees goed, dan krimpt het later minder! Wat zou ik graag een achtmillimeterfilmpje zien van mijn jonge moeder die voor me staat en vrolijk en geduldig mijn melkgebit poetst.

Ach, mijn moeder was zó zuinig op haar ivoren wachters, maar op de valreep verliest ze de strijd. De tandarts gaat geschiedenis schrijven. Ma's eerste kies gaat eruit. Op haar vijf-entachtigste.

De behandeling heeft heel wat voeten in de aarde. Overleg tussen tandarts en huisarts. De mensen van de thuiszorg moeten geïnformeerd worden, zodat ze ma even geen bloedverdunners aanbieden. Anders blijft ze bloeden.

Ik ga niet mee naar de tandarts, ik wil het niet aanzien. Een paar uur later tref ik ma thuis aan haar eettafel met een scheve mond. Mijn vrouw heeft me verteld hoe ma op de terugweg huilend in de auto zat. Niet vanwege de pijn – ze was nog verdoofd. Nee, ze voelde zich beroofd.

Ik voer ma paracetamolletjes, geef haar gaasjes waarop ze moet bijten, want het gat bloedt hardnekkig. Later die dag neemt mijn broer Laurens het van me over en na een potje zaalvoetbal los ik hem weer af.

Ma en ik hangen voor de tv, het is nu negen uur na de ingreep.

‘Doet het nog pijn, ma?’

‘Het zeurt nog een beetje,’ antwoordt ze.
En drie seconden later: ‘Het is een rottag.’

ANDRÉ HAZES

‘Ma, je krijgt de groeten van...’ Ik maak mijn zin niet af. Hoe leg ik in vredesnaam uit wie haar zojuist bij de lift de groeten deed?

Maar ma wil antwoord. ‘Nou?’

Ik zeg: ‘Eh, de schoonvader van André Hazes. Ken je die nog?’

Hij woont al een jaar of dertig in dezelfde flat als ma. Ik heb vroeger zijn dochter, de toen jonge maar nog niet beroemde Rachel, regelmatig gedag gezegd bij de intercom, de brievenbusjes en de lift.

Ma heeft geen idee over wie ik het heb.

‘Als je de buurman ziet, herken je hem wel,’ zeg ik en meteen weet ik dat dat geen vanzelfsprekendheid meer is. De gezichten van al die vriendelijke flatbewoners verdwijnen in een dikke, onheilspellende mist. Ook André Hazes’ schoonvader is daarin opgelost, net als diens vrouw en hun dochter Rachel.

‘Ze hadden vroeger een slagerij,’ probeer ik.

‘Ik weet echt niet waar je het over hebt.’

‘Zegt André Hazes je nog wat, ma? Die volkszanger?’

Mijn moeder trekt een moeilijk gezicht.

‘Jawel, wacht even, ma.’

Op Spotify vind ik een van mijn lievelingsnummers, ‘Zij gelooft in mij’.

‘Niet zo hard,’ zegt ze.
Ik zet het zachter. ‘Zegt het je wat?’

*Want zij gelooft in mij,
Zij ziet toekomst in ons allebei...*

Ma luistert. Intussen zoek ik op Google naar afbeeldingen van André, Rachel en mijn moeders buurman.

Ik hou mijn iPhone voor haar gezicht. ‘Hier, dit is André Hazes.’

‘Ik geloof dat ik hem weleens gezien heb.’

Nou, dat weet ik wel zeker. Niet alleen op tv, ook in de flat. Dat was wat. Stond je ineens met André Hazes in de lift die op bezoek ging bij zijn schoonouders.

Ik wijs opnieuw naar een fotootje op mijn telefoon. ‘Hier, dit is Rachel, ma, Rachel Hazes. Over haar gaat dit liedje.’

‘Niet zo hard alsjeblieft.’

Gehoorzaam zet ik ‘Zij gelooft in mij’ nog wat zachter.

Op Google vind ik eindelijk een foto van mijn moeders buurman.

Kribbig schudt ma haar hoofd. ‘Ik zal hem best gekend hebben, maar nu niet meer.’

MASSAMOORD

Ik zou de jacht best nog eens willen openen, samen met ma. Maar Tijger, naast me op de zwartleren bank, heeft geen vlooiën. Logisch, want ma's kat komt nooit buiten. Zijn voorgangers – ma's honden Jody, Sarah en Katja – hadden ze in de zomer wel. Ik vertel ma dat ik het altijd zo leuk vond om samen vlooiën te vangen. Ze trekt een vies gezicht.

Ma was er zó goed in. In kleermakerszit zat ze op de grond, de hond lag voor haar op een handdoek. Bij Katja deed ze het nog zonder leesbril. Als er sprake was van een plaag, dan zette ma een kopje of een glas water naast zich. Ze deed het met een vlooiënkam of gewoon met haar blote handen. Ik keek over haar schouder mee of ging op mijn knieën zitten en nam passief deel aan de vlooiënjacht. 'Daar ma, daar.'

Ma legde dan haar wijsvinger op Katja's buik, schoof haar duim erbij en dan was het zaak om de vlo niet te laten ontsnappen. Als ma zeker wist dat ze die smerige bloedzuiger klem had, dompelde ze haar vingers onder water. Zodra ze de vlo losliet, zag je de rotzak door het water zweven. Als hij omhoog dreigde te spartelen, gaf ik 'm nog een tikkie op zijn kop. Ma was dan al weer op zoek naar de volgende.

Leuker was haar executietechniek. Het ontsnappingsgevaar was dan groter. Ma had de vlo in haar pincetgreep en schoof dan snel de duimnagel van haar andere hand erbij. Daar moest de vlo op komen te rusten. Uiteindelijk moest het insect tus-

sen twee duimnagels terechtkomen. Ma bewoog die tegen elkaar en, als Hilversum 3 niet aanstond, hoorde je een explosie. Het door de vlo opgezogen hondenbloed zocht onder druk van twee duimnagels een uitweg: ‘Pats.’

‘Hou maar op,’ zegt ma geprikkeld. Ze gruwelt van mijn plastische beschrijving.

Ik grinnik. ‘Ik ben blij dat je me het geleerd hebt, ma. Net als teken vangen.’

Een teek van een hond verwijderen, vereist techniek. En een foefje. De truc is dat je een beetje eau de cologne op het beestje sprenkelt om ’m te verdoven. Of is het om hem pijn te doen? Je ziet zijn pootjes terugtrekkende bewegingen maken. Pincet meteen zo dicht mogelijk om het kopje klemmen, een kwartslagje draaien en dan flink trekken. ‘Tik.’

De tekenkop moet je helemaal verwijderen, anders kan het wondje gaan ontsteken.

‘En nou ophouden! Ik meen het.’

Ma is nu echt boos.

Ma en ik waren bondgenoten in een serieuze oorlog. Wij bevrijdden Katja, Sarah en Jody van minuscule hyena’s. Tijger, naast me, is vlooienvrij. Jammer.

OOST WEST

We liggen nog op één oor als de telefoon gaat.

‘Je moeder,’ gokt mijn vrouw met slaperige stem.

Op de tast vind ik de telefoon. Inderdaad. Ma.

Zo vroeg bellen op zaterdag zou ze vroeger nooit hebben gedaan. Ik kom ’s avonds tot leven en eigen mij ook een deel van de nacht toe. Als het even kan slaap ik een wormgat in de dag. Ma is vergeten dat ik een uitslaper ben. Wie dementeert, verliest een hoop, ook inlevingsvermogen.

‘Wat zeg je, ma?’

Ik versta haar zachte stem niet, maar weet dat ze gaat zeggen dat ze niet mee gaat naar het verjaardagspartijtje van mijn nicht Erika in Brabant.

‘Ik voel me helemaal niet lekker. Je hoeft me straks niet op te komen halen.’

‘Ah, ma. Kom op. Misschien voel je je vanmiddag beter. We komen je pas over vijf uur oppikken, dan voel je je vast beter dan nu.’

Mijn moeder reageert snibbig. Het is en het blijft nee. De verbinding wordt verbroken.

Ma is nooit een wereldreiziger geweest. Op mijn vierde verhuisde ons gezin van Rotterdam naar Weesp. Zo hoefde mijn vader, die in Amsterdam werkte, dagelijks niet meer zo ver te rijden. Maar mijn moeder was doodongelukkig in Weesp. Binnen twee jaar was de familie Borst terug. Oost west, Rotterdam best.

Een verjaardagspartijtje in Brabant, nog geen vijftig minuten met de auto, maar mijn lieve oude moedertje beschouwt het als een voettocht naar Zuid-Spanje.

We besluiten ma te verleiden alsnog mee te gaan en rijden rond tweeën naar de Robert Kochplaats. De geriater zei tegen mijn moeder dat iemand met dementie drie dingen nodig heeft om het leven te veraangemen: genoeg drinken, beweging én afleiding. Een verjaardagspartijtje is drie in één.

‘Ik ga niet mee!’ Het is het eerste wat ma zegt als we binnenkomen. Ach, wat ziet ze er verformfaaid uit.

Ze zeggen wel dat wanneer je ouders dementeren de rollen omkeren: jij zorgt voortaan voor je ouders. Die vergelijking gaat mank. Een ouder weet wat goed is voor zijn kleine kind en kan het desnoods dwingen. Pakweg vijftig jaar later weet dat grote kind wat goed is voor zijn dementerende ouder, maar van dwang kan en mag geen sprake zijn. Mijn moeder is en blijft een autonome vrouw.

Zonder ma rijden we naar het verjaardagspartijtje in Brabant. Daar is het beregezellig. ‘Jammer dat je moeder er niet is,’ zegt mijn nicht Erika.

ALLES VAN WAARDE

Vanuit haar stoel wijst ma naar de lege plek aan de muur.

Ik knik. ‘Dat is weg, hè?’

‘Dat is erg hoor,’ zegt ma met grote ogen.

Ik knik weer. ‘Heel erg, ma.’

Pa leefde nog. Ik weet nog goed: het overkwam mijn tante Jos en tante Mia een jaar of acht eerder. Ze woonden samen op nog geen kilometer van mijn ouders. Tante Mia had broze botten, wat tante Jos mankeerde weet ik niet meer. Ze lagen tegelijkertijd in het ziekenhuis. Omdat veel mensen een sleutel hadden van hun woning, vroegen de tantes of mijn ouders over hun juwelen wilden waken. Vooral tante Mia, afkomstig uit een gegoede Haagse familie, bezat waardevolle sieraden. De kistjes stonden een paar weken bij mijn ouders thuis in een kast.

Tante Jos en tante Mia werden ontslagen uit het ziekenhuis, ook weer tegelijkertijd. Omdat er al eerder spullen waren verdwenen onder de neus van de twee tantes, leek het mijn ouders verstandig de juwelenkistjes nog langer bij zich te houden. Maar een dag na thuiskomst vroegen tante Jos en tante Mia om de sieraden. Ik weet nog wat mijn vader erover zei toen hij de hele handel had teruggebracht: ‘Linke soep.’

Nog geen week later waren de juwelen verdwenen. De tantes jammerden en waren helemaal in de war. De verdenking viel op een meisje dat ’s ochtends voor de tantes had gezorgd.

Ik wilde eropaf.

‘Wat denk je zelf,’ zei mijn broer, ‘dat die juwelen bij haar thuis staan? We kunnen niks bewijzen.’

We voelden ons machteloos.

Vanuit haar stoel wijst ma naar de muur. Ze wijst vaak naar de lege plek waar een paar maanden geleden nog een schitterend avondtasje in art deco-stijl hing. Gekocht op een antiekbeurs. Toch gauw vierhonderd euro waard.

Veel waardevoller was haar antieke klokje. Op een dag ontdekten we dat het weg was. Nou ja, weg. In plaats van dat fraaie antieken klokje stond er een ander klokje. In dezelfde stijl, maar een armoedig exemplaar dat niemand van ons ooit eerder had gezien.

Iemand had dus iets waardevols weggenomen en er iets goedkoops voor teruggeplaatst. Er was over nagedacht. De diefstal was geen impuls geweest. Dit misdrijf was gepleegd door iemand die ma's huis regelmatig bezoekt of eerder had bezocht.

Verdomme.

Je leest er soms over. Dementerende ouderen die worden opgelicht. Pas als het je eigen tante of moeder overkomt, voel je walging.

We hebben ma's interieur daarna gedetailleerd gefotografeerd. We weten nu precies wat waar staat. Maar we denken nog vaak aan het schitterende avondtasje. Vooral ma. Ze wijst elke dag naar de plek waar het hing.

Het klokje is ze vergeten.

TE

Mijn vader was een liberaal die trouw vvd stemde. D66 was mijn moeders partij. Ik vermoed dat het met Hans van Mierlo te maken had. Een charmante, beschaafde vent, een intellectuele politicus zonder extreme standpunten.

Als mijn moeder had gevoetbald, was ze nooit op de vleugels terechtgekomen. Ze zou in de as hebben gespeeld met soms een zwenking naar links.

Ma zei altijd: 'Overall waar *te* voor staat is niet goed.' En dus aten we nooit vaker dan een keer per maand een patatje ('meer is ongezond'), barstte mijn kledingkast niet uit zijn voegen ('vier lange broeken is meer dan genoeg') en als ik een 'enveloppe' After Eight wilde dan moest ik dat eerst vragen.

Mijn moeder heeft tot haar huwelijksdag gewerkt. Als ik uit school kwam, was zij altijd thuis. Ik vond dat fijn. We dronken thee uit een Wedgwood-kopje, ma vroeg hoe het in de klas was gegaan en daarna ging ik om de hoek voetballen. Tja, het ging er verdomd degelijk aan toe thuis, er waren amper spanningen, mijn ouders hadden een goed huwelijk.

MOEDERSKINDJE

‘Verwende klootzak.’ Dat zegt mijn vrouw.

Er is geen paar sokken meer te vinden in de sokkenla en ik heb grote haast. In de waskamer liggen wel veertig paar sokken, alleen zijn ze nog niet gepaard.

‘Halloho,’ zeg ik. ‘Die berg ligt er al een week.’

‘Je kan zelf ook weleens zoeken.’

‘Ik schrijf een stukje voor de krant.’

‘Vergeet niet op te schrijven dat je een moederskindje bent.’

Op mijn negentiende ging ik op mezelf wonen, maar tot mijn zesentwintigste bleef ik de was brengen. Twee, drie keer in de week at ik wat mijn moeder me voorzette. Ze kon geweldig koken. Als ik het die jaren over ‘thuis’ had dan doelde ik op het huis van mijn ouders, niet op het appartement in Rotterdam-Middelland waar ik tussen 1982 en 1988 woonde.

Het echte loslaten kwam pas toen ik trouwde. Ik was zesentwintig. In dat opzicht klopt het wel, dat van dat verwende moederskindje. Maar is daar eigenlijk wat op tegen?

WANDELING

Of het waait, of het regent, of het is te koud. De laatste weken zegt ma nee tegen mijn uitnodigingen om te wandelen. En als het zonnetje eens schijnt, is ze te moe.

Tot mijn verbazing heeft ze net ja gezegd. Ik wacht in het portaal tot ze haar schoenen heeft aangedaan. Dat duurt even.

‘Zou ik het wel doen?’ hoor ik haar zeggen.

‘Is goed voor je, ma. Je moet aan je conditie denken. Je krijgt weinig beweging. Het is heel zacht buiten, je kunt je dunste jas aan.’

Omdat ik niks terug hoor, zeg ik tegen ma’s kat: ‘Tijger, we zijn zo terug hoor.’

In de lift geef ik ma een knipoog. Met haar handen aan de rollator slaakt ze een zuchtje. ‘Even om de flat, ma. Is lekker.’

Mijn moeder heeft wat afgewandeld in haar leven. Haar vader, geboren aan het eind van de negentiende eeuw, had geen auto en pas een paar jaar na de oorlog bezat ma een fiets. Tot die tijd nam ze soms de tram – maar meestal liep ze. Door niet met het openbaar vervoer te gaan, spaarde je geld uit, al sleten je schoenen sneller.

Ma heeft een rode jas aan en draagt een grijze pet met visgraatmotief. Dat hoofddekseel zou van Gilbert O’Sullivan geweest kunnen zijn. Sinds ma’s haar dunner werd, waarschijnlijk door haar medicijnen, draagt ze buiten altijd een muts of een pet.

‘Nou zeg, het is nog best koud,’ zegt ze.

‘Moedertje, je bent niet van bordkarton.’

We lopen een flatbewoonster tegemoet. Die groet ons. Ma zegt beleefd gedag terug.

‘Ken je haar?’ vraag ik een stukje verderop.

‘Ik weet het echt niet.’

‘Is oom Jan nog geweest?’ Ik weet dat hij gisteren met tante Sjaan een kop koffie is komen drinken.

Ma denkt na.

Moet ik dat wel steeds doen, mijn moeder aan het denken zetten? Stel ik deze vragen nou voor haar of voor mezelf?

‘Ja, ik geloof wel dat hij geweest is,’ zegt ma, die op haar hoede is voor haar zwager Jan sinds ze hem een keer ’s avonds laat vroeg om langs te komen omdat ze weer iets kwijt was. Jan was nijdig omdat hij al op bed lag. Ma heeft nog steeds een goed zintuig voor mensen die teleurgesteld, boos of anderszins zijn.

We gaan de bocht om.

‘Weet je nog dat je in de zomer altijd met pa ging wandelen na het eten? Niet om de flat heen maar heel Ommoord in de rondte.’

Ma knikt.

‘Knap was dat van die ouwe, met zijn ongelijke heupen. Julie waren dan rustig anderhalf uur weg.’

Ze zegt: ‘Jammer hè, dat-ie er niet meer is.’

‘Ja, was-ie er nog maar.’

Uitkijken. Ongelijke stoeptegels.

‘Hou je roer recht, moeder.’ Ik stuur haar rollator een beetje bij.

‘Wat een hoop witte auto’s,’ zegt ma.

Die keren dat we buiten komen, valt het ma op hoeveel au-

to's er licht van kleur zijn tegenwoordig. Ze kan er werkelijk niet over uit.

'Zullen we nog een stukkie verder gaan? We kunnen hier naar links.'

'Nee, het is goed zo.'

We staan te wachten voor de lift.

'Kom 's, ma.' Ik houd mijn hand tegen het puntje van haar neus. 'Jeetje. IJskoud. Stroomt daar geen bloed of zo?'

Ze glimlacht.

'Van de drank,' plaag ik.

'Ja hoor, dat denk ik ook,' zegt ze.

'Weet je nog, ma? Toen ik een jaar of zes, zeven was? Dan was het winter en dan had ik ijskoude handen en dan deed ik mijn handen onder je oksels om ze lekker warm te maken.'

Ze knikt. 'Dat had ik van mijn moeder geleerd. Die deed dat ook bij mij.'

We staan in de lift. Ik schuifel naar haar toe en sluit mijn moeder even onhandig in mijn armen.